This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.
Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

https://doi.org/10.31820/f.38.1.3

***Jana Jurčević***

# DISKURSNE OZNAKE U RAČUNALNO POSREDOVANOJ KOMUNIKACIJI: PRIMJER KRATICA

*dr. sc. Jana Jurčević*
*jana.jurcevic@uniri.hr* *orcid.org/0000-0002-0426-4041*

*izvorni znanstveni rad*
UDK 81'42
316.772:004
rukopis primljen: 24. studenoga 2025; prihvaćen za tisak: 5. svibnja 2026.

*Uz diskursne oznake (DO) veže se terminološka neujednačenost te se za njih upotrebljavaju i nazivi: diskursne čestice, diskursni operatori, pragmatički markeri, diskursni konektivi, rečenični veznici i signalne fraze. Takav uvid potvrđuje da još uvijek ne postoji konsenzus o njihovu statusu i ulozi. Ipak, brojna istraživanja o uporabi DO-a u komunikaciji licem u lice doprinijela su općeprihvaćenosti njihovih temeljnih obilježja. Unatoč tome, radovi o DO-ama u kontekstu računalno posredovane komunikacije (RPK) i dalje su malobrojni. Smatramo da specifična obilježja interneta kao medija mogu dati drugačiji pogled na spomenutu problematiku te pridonijeti boljem razumijevanju nastanka, funkcijā i statusa DO-a. Polazišna je pretpostavka ovoga istraživanja da se DO-e u RPK-u sustavno ostvaruju u obliku kratica i obavljaju različite pragmatičke uloge, što se potkrepljuje kvalitativnom analizom i predloženom funkcionalnom klasifikacijom. DO-e se ponajviše upotrebljavaju u službi ostvarenja tekstne koherencije, jezične ekonomije i signalizacije komunikacijskih zadaća, što je u mrežnome okružju teže postići (ponajviše zbog izostanka zajedničkoga situacijskog konteksta). Također je poznato da DO-e služe kao sredstva ograđivanja (engl.* hedging*) kojima govornik modificira ilokucijsku snagu vlastitih iskaza, ali preuzimaju i funkciju popunjivača (engl.* fillers*) koji služe za strukturiranje i dobivanje*

*vremena u interakciji. Pritom se u radu razlikuju klasični popunjivači od poštapalica, koje zbog redundancije i preučestale uporabe narušavaju koheziju i koherenciju diskursa, čime postaju disfunkcionalni ekstrem u kategoriji DO-a. Glavni je cilj ovoga rada ilustrirati manifestaciju jezične kreativnosti u digitalnome mediju u kojemu se, zbog njegove naravi, DO-e sustavno ostvaruju u obliku kratica te preuzimaju polifunkcionalne uloge u RPK-u. Istraživanje je provedeno na korpusu od 600 privatnih interakcija prikupljenih putem sustava za razmjenu trenutačnih poruka (*Google Hangouts, Facebook Messenger, WhatsApp*). Analiza se temelji na postavkama pragmatike i konverzacijske analize, uz uvažavanje specifičnosti RPK-a.*

**Ključne riječi:** *diskursne oznake (DO); računalno posredovana komunikacija (RPK); kratice; pragmatika; jezična kreativnost*

## 1. Uvod

Predmet su ovoga istraživanja diskursne oznake (u daljnjem tekstu: DO) ostvarene u obliku kratica (npr. *ugl, fkt, msm*), specifične za mrežno okružje, odnosno računalno posredovanu komunikaciju (u daljnjem tekstu: RPK) koja predstavlja kontekst njihova nastanka. Unutar šire domene RPK-a, rad se primarno fokusira na računalno posredovani diskurs (u daljnjem tekstu: RPD), odnosno na specifične jezične zapise prenesene sustavima za razmjenu trenutačnih poruka (engl. *instant messaging*). Kako bi se izbjegle terminološke nedoumice, u radu se RPK definira kao društvena djelatnost i proces razmjene značenja posredstvom digitalne tehnologije, dok se RPD, sukladno postavkama Susan Herring (2001), definira kao jezična manifestacija te djelatnosti, odnosno tekstualni (i multimodalni) zapis spomenute interakcije. Unutar tog procesa, razmjena trenutačnih poruka promatra se kao specifičan komunikacijski žanr određen tehničkim okvirima poput sinkronosti i ekonomičnosti. Upravo se u tom kontekstu metodama pragmatike i konverzacijske analize detaljno istražuju spomenute DO-e u obliku kratica.

Glavni je cilj ovoga rada ilustrirati manifestaciju jezične kreativnosti, odnosno prilagodbu jezične uporabe digitalnome mediju, analizom polifunkcionalnih uloga DO-a koje se u RPD-u sustavno formalno reduciraju u kratice. Naime, jezična kreativnost u RPK-u ne promatra se kao puka generativnost, već kao funkcionalna i kontekstualno uvjetovana prilagodba kojom govornici stvaraju nove načine prenošenja značenja i namjera (usp.

Carter 2004, Collier 2014). Svrha je istraživanja ponuditi funkcionalnu klasifikaciju tih jedinica te utvrditi na koji način one pridonose koheziji i pragmatičkom nijansiranju RPK-a.

U skladu s postavljenim ciljem, rad nastoji odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja:

1. Koje su pragmatičke funkcije DO-a realiziranih u obliku kratica karakteristične za analizirani korpus RPD-a?
2. Na koji način specifični tehnički okviri sustava za razmjenu poruka uvjetuju formalnu redukciju DO-a u skraćeni oblik?
3. Kako uporaba skraćenih DO-a utječe na strukturiranje i upravljanje razgovorom u kontekstu razmjene trenutačnih poruka?
4. Što na funkcionalnoj i diskursnoj razini razlikuje poštapalice od ostalih podvrsta DO-a (ponajviše od popunjivača s kojima se u literaturi često poistovjećuju) manifestiranih kao kratice nastale u kontekstu RPK-a?

## 2. Diskursne oznake

DO-e se definiraju kao funkcionalno povezana klasa konektivnih izraza koji imaju ključnu ulogu u interpretaciji iskaza. Iako u literaturi ne postoji potpuni konsenzus o razgraničenju ove kategorije, istraživači se slažu oko njihovih temeljnih obilježja, prvenstveno njihove kohezivne uloge među segmentima diskursa. Morfosintaktički gledano, DO-e su izrazito heterogena skupina sastavljena od usklika, priloga, veznika, čestica pa čak i čitavih iskaza, zbog čega se ovo istraživanje primarno oslanja na funkcionalne, a ne formalne kriterije njihova određenja.

### 2.1. Terminološki problemi i karakteristike

Uz termin *diskursni oznake* (Badurina 2008, Nigoević 2011, Dolić 2016), u literaturi su prisutni i nazivi poput *diskursnih markera* (Ceković-Rakonjac 2011), *pragmatičkih markera* (Fraser 1996: 68), *diskursnih operatora* (Redeker 1991), *diskursnih čestica* (Schourup 1999) i *diskursnih konektiva* (Blakemore 2002). Heterogenost naziva proizlazi iz različitih teorijskih pristupa: dok ih Schiffrin vidi kao sredstva koja pružaju kontekstualne koordinate razgovora, Fraser ih tretira kao lingvistički kodirane signale koji ukazuju na komunikacijske namjere govornika, a Blakemore kao jedan od oblika Griceovih konvencionalnih implikatura. U domaćoj lingvističkoj tradiciji, poglavito u

okvirima tekstne lingvistike, često se upotrebljava i termin *konektori* (Silić 1984, Velčić 1987) kako bi se naglasila njihova uloga u ostvarivanju kohezije. Badurina (2008: 96) pritom nudi šire određenje, definirajući ih kao kategoriju jezičnih činjenica koje istodobno djeluju u spoznajnoj, ekspresivnoj, društvenoj i tekstualnoj domeni, sjedinjujući iskaze unutar diskursa.

Unatoč teorijskim raznolikostima, u literaturi se izdvaja nekoliko univerzalnih obilježja DO-a. Ona se prvenstveno očituju u njihovoj **konektivnosti** (povezivanje propozicija i izvanjezičnoga konteksta; Blakemore 1992) i **opcionalnosti**, jer njihovo uklanjanje ne narušava gramatičnost, već samo otežava usmjeravanje sugovornika prema željenoj interpretaciji (Lenk 1998). Nadalje, DO-e karakterizira **neistinitosna uvjetovanost** (Blakemore 1988) i **višekategorijalnost**, s obzirom na to da nastaju procesima gramatikalizacije i pragmatikalizacije iz različitih morfosintaktičkih kategorija (Heine 2013, Diewald 2011). Iako se tradicionalno vežu uz oralnost i neposrednu komunikaciju, u kontekstu RPK-a one postaju ključna sredstva za nadoknadu izostanka paralingvističkih znakova. Pritom pokazuju **sklonost inicijalnom položaju**, što govorniku omogućuje da već na početku iskaza postavi pragmatički okvir ili iskoristi DO-e kao sredstva ograđivanja (*hedginga*) radi ublažavanja ilokucijske snage tvrdnje.

### 2.2. Značenje diskursnih oznaka

Pitanje značenja DO-a u literaturi se ne postavlja kroz dilemu imaju li one značenje, već koju vrstu značenja kodiraju. Iako su često lišene leksičkoga sadržaja i ne pridonose istinitosnim uvjetima iskaza, njihova se vrijednost očituje u proceduralnom značenju (Blakemore 1987), do kojega dovode procesi gramatikalizacije i pragmatikalizacije (Heine 2013, Diewald 2011). U teorijskim se raspravama razlikuju dva osnovna pristupa značenju DO-a: **jezgreno** (konceptualno), koje upućuje na bazični semantički sadržaj prisutan i u semantički „ispražnjenim" jedinicama (Schiffrin 1987, Fraser 1990, Schourup 1999), te **proceduralno**, koje kodira upute za inferencijsku fazu razumijevanja (Sperber i Wilson 1993). Dok dijakronijski pristup potvrđuje da DO-e evoluiraju iz punoznačnih kategorija zadržavajući tragove jezgrenoga značenja, njihova je sinkronijska uporaba u digitalnome diskursu primarno proceduralna. One djeluju kao „upute za obradu" matičnoga iskaza (Hansen 1997: 160), čime dobivaju metakomunikacijski karakter usmjeren na dinamične procese razumijevanja interakcije u RPK-u.

## 3. Metodološki okvir i opis korpusa

Istraživanje se temelji na kvalitativnoj analizi RPD-a, s ciljem utvrđivanja pragmatičkih funkcija DO-a realiziranih u obliku kratica. Analitički pristup objedinjuje postavke pragmatike i konverzacijske analize.

### 3.1. Opis korpusa i prikupljanje podataka

Analiza je provedena na namjernom uzorku koji čini korpus od 600 privatnih interakcija. Podaci su prikupljeni iz triju sustava za razmjenu trenutačnih poruka: *Google Hangouts*, *Facebook Messenger* i *WhatsApp*. Vremenski okvir prikupljanja obuhvaća razdoblje od siječnja 2022. do lipnja 2023. godine.

Pri formiranju korpusa primijenjeno je nekoliko ključnih kriterija odabira: prvenstveno je uvažena privatna narav komunikacije u vidu dijaloških interakcija između govornika koji se međusobno poznaju (prijateljski ili obiteljski odnosi), čime je osigurana neformalnost diskursa. Nadalje, uvjet za uvrštavanje u korpus bila je prisutnost skraćenih oblika, pri čemu su odabrani isključivo segmenti koji sadrže barem jednu kraticu u funkciji DO-e (npr. *ugl, fkt, msm, jbg*). Naposljetku, istraživanje je ograničeno na interakcije vođene na hrvatskome jeziku.

### 3.2. Etički aspekti i obrada podataka

Zbog osjetljive naravi privatnih interakcija, podaci su u potpunosti anonimizirani. Sva osobna imena, nazivi mjesta i informacije koje bi mogle otkriti identitet sudionika uklonjene su ili zamijenjene generičkim oznakama (npr. korisnik A i B). Sudionici su dali pristanak za uporabu anonimiziranih transkripata u znanstvene svrhe.

### 3.3. Analitički instrumentarij

U analizi primjera primijenjen je trostruki metodološki okvir:

1. Pragmatička analiza: primjenjuje se za istraživanje uloge skraćenih oblika DO-a u modifikaciji ilokucijske snage iskaza (usp. Austin 1962; Searle 1969) te njihove ekspresivne i fatičke funkcije unutar Jakobsonova (1966) komunikacijskog modela. Fokus je na primjeni ovih oblika kao praktičnih ekonomičnih orijentira koji nadoknađuju izostanak situacijskoga konteksta i osiguravaju pragmatičku preciznost unutar specifične dinamike digitalne interakcije.

2. Konverzacijska analiza: primjenjuje se za istraživanje uloge DO-a u vidu kratica pri strukturiranju interakcije u kontekstu RPK-a, s naglaskom na izmjeni govornika u razgovoru (engl. *turn-taking*, Sacks i sur. 1974).

3. Funkcionalna klasifikacija DO-a: na temelju analize korpusa, jedinice se kategoriziraju prema dominantnim komunikacijskim zadaćama, uz uvažavanje specifičnih procesa formalne redukcije (tvorbe kratica) koji su karakteristični za RPD.

4. Diferencijalna analiza: primjenjuje se radi funkcionalnoga razgraničenja popunjivača i poštapalica kao specifičnih podvrsta DO-a. Analitički se postupak temelji na autorskom kohezijsko-koherencijskom kriteriju kojim se ispituje interakcijski učinak jedinica na diskursnu strukturu. Fokus je na utvrđivanju pridonosi li određena jedinica kohezivnom kontinuitetu i lakšoj interpretaciji iskaza ili pak, uslijed ekstremne lokalne redundancije, dovodi do fragmentacije diskursa i narušavanja njegove koherentnosti.

## 4. Analiza pragmatičkih i konverzacijskih funkcija kratica u RPD-u

U nastavku se na odabranim primjerima iz korpusa ilustrira kako skraćeni oblici DO-a koreliraju s postavljenim istraživačkim pitanjima, primarno u domeni modifikacije ilokucijske snage i upravljanja interakcijom.

**Primjer 1:** *Modifikacija ilokucijske snage i ograđivanje*

*A: „jesi vidio novi raspored?"*

*B: „jesam, **msm** malo je prenatrpan al proći će."*

U ovom segmentu kratica *msm* (< *mislim*) služi kao sredstvo ograđivanja (*hedging*). Govornik B je upotrebljava kako bi ublažio izravnost svoje kritičke opaske o rasporedu. Time se modificira ilokucijska snaga prigovora, pretvarajući ga u subjektivno mišljenje, čime se čuva „pozitivno lice" sugovornika i smanjuje mogućnost konflikta, što je ključno u mediju gdje izostaje intonacijsko ublažavanje.

**Primjer 2:** *Ekspresivna funkcija i epistemička potvrda*

*A: „opet kasni vlak, klasika."*

*B: „**fkt** strašno, svako jutro isto."*

Kratica *fkt* (< *fakat*) ovdje ne služi samo za prenošenje informacije o istinitosti, već obnaša ekspresivnu funkciju. Ona djeluje kao marker epistemičke potvrde i slaganja s prethodnim iskazom. U kontekstu RPD-a, ovakva uporaba nadomješta prozodijske elemente (naglašavanje) i služi za učvršćivanje fatičke povezanosti među sudionicima.

**Primjer 3:** *Upravljanje razgovorom i tehnički okviri*

*A: „i onda smo išli na kavu i pričali o svemu i svačemu…"*

*B: „**ugl** jesi mu rekla za ono?"*

U trećem primjeru kratica *ugl* (< *uglavnom*) funkcionira kao alat za upravljanje razgovorom. Njezina je uloga koordinacija razgovora preusmjeravanjem teme ili povratkom na bitno (tranzicija). Zbog sinkronosti medija i potrebe za ekonomičnošću, govornik B upotrebljava skraćeni oblik kako bi brzo prekinuo digresiju i vratio fokus na glavnu temu razgovora, čime se optimizira tijek digitalne interakcije.

**Primjer 4:** *Zatvaranje sekvence i relacijsko usklađivanje*

*A: „hvala ti puno na pomoći oko seminara!"*

*B: „ma **nnč**, čujemo se."*

*A: „ajde, **ln**!"*

U ovome dijalogu akronimi *nnč* (< *nema na čemu*) i *ln* (< *laku noć*) imaju zadaću zatvaranja konverzacijske sekvence i signaliziranja kraja interakcije. Budući da u RPK-u izostaje neposredni situacijski kontekst (poput fizičkog odlaska sugovornika), navedeni oblici služe kao eksplicitni signali završetka razgovora.

Pragmatički gledano, *nnč* obavlja relacijsku zadaću iskazivanja uljudnosti (mitigacije duga), dok *ln* služi kao vremenski uvjetovan marker prekida komunikacije. Njihov akronimski oblik (sveden na početna slova) maksimizira komunikacijsku ekonomiju – u svega nekoliko znakova govornik uspijeva obaviti složenu društvenu zadaću uljudnoga razdruživanja, što je ključno za održavanje dobrih interpersonalnih odnosa u digitalnome okružju.

## 5. Kratice u RPD-u kao DO-e: tvorbena obilježja i pragmatičke uloge

Iako su kratice uobičajena pojava u pisanim vrstama diskursa, u RPD-u one postaju ključno obilježje. Pretpostavlja se da narav digitalnoga medija stvara kontekst u kojemu je njihova uporaba preduvjet uspješne i učinkovite komunikacije.

U RPD-u se procesi kraćenja različitih jezičnih jedinica (od riječi do cijelih iskaza) provode prvenstveno radi ubrzavanja i ekonomiziranja interakcije, osobito u sinkronim sustavima koji zahtijevaju istovremenu brzinu i razumljivost. Kada preuzmu funkciju DO-e, kratice koordiniraju strukturu i interpretaciju diskursa na učinkovitiji način, nadoknađujući pritom nedostatak paralingvističkih obilježja i prozodije. One služe kao važni alati za upravljanje konverzacijom: pomažu u regulaciji izmjene govornika, signaliziraju namjere te olakšavaju otvaranje i zatvaranje razgovora. Budući da i kratice i DO-e čine funkcionalno definirane i otvorene kategorije, njihova je interakcija u digitalnome okružju izrazito produktivna, što rezultira hibridnim oblicima koji istovremeno zadovoljavaju zahtjeve za ekonomičnošću i pragmatičkom preciznošću.

Na temelju analize korpusa moguće je izdvojiti dominantne načine kraćenja koji služe kao osnova za funkcionalnu kategorizaciju DO-a u RPD-u, a koja se izravno oslanja na širi klasifikacijski model nadfunkcija razvijen u prethodnim istraživanjima (usp. Jurčević 2021). Prvi je i najučestaliji način elizija (tj. izostavljanje) samoglasnika, pri čemu suglasnička okosnica zadržava prepoznatljivost baze. Takvi oblici (npr. *msm*, *fkt*) prvenstveno obnašaju interpersonalne (interakcijske) funkcije, djelujući kao modifikatori ilokucijske snage ili ekspresivni markeri. Nasuprot tome, jedinice čija je primarna uloga tekstualna, poput konektora i popunjivača (npr. *ugl*), služe za osiguravanje kohezivnoga kontinuiteta i strukturiranje samoga iskaza. U nastavku se (Tablice 1–3) detaljnije prikazuje korelacija između specifičnih načina kraćenja i funkcionalnih podvrsta DO-a te njihovih pragmatičkih uloga.

***Tablica 1.*** *Funkcionalna kategorizacija DO-a nastalih elizijom samoglasnika iz korijenske osnove.*

| Kratica | Cijeli oblik | Komunikacijska zadaća | Pragmatička uloga |
|---|---|---|---|
| *fkt* | *fakat* | Potvrđivanje iskaza i slaganje | Epistemička afirmacija i intenzifikacija |
| *bzvz* | *bez veze* | Iskazivanje nezadovoljstva | Evaluativni marker (negativna procjena) |
| *iss(e)* | *Isuse* | Reakcija na neočekivanu informaciju | Ekspresivna funkcija (visoki afekt) |
| *msm* | *mislim* | Ublažavanje izravnosti (ograđivanje) | Modifikacija ilokucijske snage, subjektivizacija |
| *jbg* | *jebiga* | Rezignacija i empatija | Fatička podrška |
| *jbt* | *jebote* | Naglašavanje afektivnoga stanja | Pragmatikalizirani intenzifikator |
| *vrv* | *vjerojatno* | Iskazivanje nesigurnosti (ograđivanje) | Epistemička modalnost |
| *mda* | *ma da* | Signaliziaranje praćenja razgovora i slaganje | Fatička potvrda (minimalni poticaj) |

Izvor podataka: vlastiti korpus privatnih interakcija.

Drugi je način kraćenje apokopom tj. izostavljanjem završetka riječi.

***Tablica 2.*** *Funkcionalna kategorizacija DO-a nastalih apokopom (kratice nastale izostavljanjem završetka riječi).*

| Kratica | Cijeli oblik | Komunikacijska zadaća | Pragmatička uloga |
|---|---|---|---|
| *ugl* | *uglavnom* | Preusmjeravanje ili sažimanje teme | Upravljanje interakcijom (tranzicijski marker) |
| *pozz* | *pozdrav* | Pozdravljanje pri završetku interakcije | Upravljanje interakcijom (sekvencijalni marker završetka) |

Izvor podataka: vlastiti korpus privatnih interakcija.

Treći se odnosi na tvorbu inicijalizama i akronima:

***Tablica 3.*** *Funkcionalna kategorizacija DO-a nastalih akronimijom (inicijalizmi).*

| Kratica | Cijeli oblik | Komunikacijska zadaća | Pragmatička uloga |
|---|---|---|---|
| *NP / np* | *nema problema* | Iskazivanje relacijske podrške | Mitigacija duga (ublažavanje sugovornikove obveze) |
| *LP / lp* | *lijep pozdrav* | Zatvaranje interakcije (formalno) | Upravljanje interakcijom (sekvencijalni marker završetka) |
| *LN / ln* | *laku noć* | Odjavljivanje iz komunikacijskog kanala | Upravljanje interakcijom (vremenski marker terminacije) |
| *NNČ / nnč* | *nema na čemu* | Iskazivanje ljubaznosti i uvažavanja | Relacijsko usklađivanje (reaktivni signal potvrde) |

Izvor podataka: vlastiti korpus privatnih interakcija.

## 6. Evolucija funkcija: od leksičke jedinice do poštapalice

Pojedine kratice nastale u kontekstu RPK-a (poput *Iss(e)* ili *msm*) ponekad prelaze u neposrednu usmenu komunikaciju, osobito među mladima. Takva uporaba nadilazi primarnu digitalnu sferu i postaje dio specifičnih idiolekata i sociolekata radi ekspresivnoga izražavanja identiteta (Goffman 1967). Upravo taj proces povratnoga utjecaja digitalnoga diskursa na govoreni jezik dodatno naglašava važnost proučavanja evolucije funkcija kratica – od njihova nastanka kao sredstava jezične ekonomije, preko uloge funkcionalnih DO-a, pa sve do njihove manifestacije u obliku disfunkcionalnih poštapalica.

Nastanak skraćenih DO-a u RPK-u produkt je kreativnog rješavanja komunikacijskih problema uzrokovanih nedostatkom paralingvističkih obilježja i potrebom za ekonomičnošću. Taj se proces u literaturi tumači konceptima gramatikalizacije (Lehmann 1995: 164) i pragmatikalizacije (Frank-Job 2006: 361). Tijekom spomenutih procesa, jezična jedinica mijenja svoje propozicijsko značenje u korist proceduralnoga, što se odražava u polisemiji između leksičkih dubleta i njihovih pragmatičkih funkcija. Navedena je polisemija vidljiva u suprotstavljanju izvornog propozicijskog značenja *ugl* kao

priložne oznake (Primjer 5) njezinu proceduralnom značenju *ugl* u funkciji DO-e (Primjer 6):

**Primjer 5:** *(Kratica ugl kao priložna oznaka)*

*A: „i, di si na kraju bila u petak?"*

*B: „ma **ugl** sam se muvala po Klubu"*

**Primjer 6:** *(Kratica ugl u funkciji DO-e)*

*A: „**ugl**, sad moram pitat jer mi ništa više nije jasno..."*

*B: „jel moš pričat? da te nazovem"*

U ovome se radu fokus proširuje na daljnje stadije navedenoga procesa. Postavlja se pitanje: iscrpljuje li se razvojni put DO-a stjecanjem proceduralnoga značenja ili se on nastavlja prema kategoriji koju tradicionalna gramatika često marginalizira kao redundanciju – poštapalicama, čiji razvojni stadij slijedi nakon formiranja popunjivača (*fillers*).

### 6.1. Odnos popunjivača i poštapalica

Uslijed terminološke neujednačenosti u kojoj se pojmovi popunjivača i poštapalica nerijetko upotrebljavaju kao sinonimi, u radu se predlaže njihova kategorizacija kao dviju različitih funkcionalnih podskupina DO-a. Dok popunjivači zadržavaju svoju proceduralnu vrijednost (pomoć pri planiranju iskaza, zadržavanje govornoga reda) (usp. Heffer, 1999), poštapalice predstavljaju krajnju točku subjektifikacije u kojoj se gubi i sama proceduralna relevantnost.

Razgraničenje ovih pojava unutar RPD-a provodi se primjenom kriterija navedenih u literaturi (usp. Badurina i Matešić 2007), uz uvođenje autorskoga kohezijsko-koherencijskoga kriterija. U radu se kritički primjećuje da se prva četiri kriterija koji se navode u literaturi kao diferencijalni (semantički, sintaktički, fiziološki i modalni) ne mogu smatrati takvima, jer su desemantizacija, sintaktička neovisnost i modalna funkcija zajednička obilježja cijele kategorije DO-a. Stoga se stvarna distinkcija poštapalica od ostalih podvrsta, s naglaskom na popunjivačima, temelji na sljedećim diferencijalnim obilježjima:

1. Estetski i kvantitativni aspekt: Prihvaćaju se estetski kriterij (pokazatelj slabijih retoričkih vještina) te kvantitativni kriterij, koji se u ovome

istraživanju interpretira kao ekstremna lokalna redundancija. Ipak, napominje se da estetika može biti narušena i drugim čimbenicima (npr. govornim manama), dok kvantitativni kriterij zahtijeva opsežnu korpusnu potvrdu.

2. Kohezijsko-koherencijski kriterij (autorski doprinos): Ovaj se kriterij drži najpouzdanijim jer se diferencijacija ne temelji na inherentnim svojstvima jedinica, već na njihovu **učinku na diskursnu strukturu**. Dok funkcionalni popunjivači služe kao konektori koji olakšavaju interpretaciju, poštapalice svojom frekventnošću cjepkaju diskurs na nepovezane segmente i čine ga disfunkcionalnim (usp. Vrljić 2007: 61). Time one, suprotno temeljnoj naravi DO-a, narušavaju koheziju i koherenciju, pretvarajući potencijalne orijentire u komunikacijski šum koji otežava razumijevanje iskaza u specifičnom diskursu.

Ova se funkcionalna razlika najbolje očituje u kontrastivnoj uporabi iste kratice unutar korpusa:

**Primjer 7:** *Uporaba funkcionalnog popunjivača msm s ciljem preciznijeg uobličavanja misli.*

*A: „jesi spremna za ispit?“*

*B: „pa onako… **msm** prošla sam sve al trebam još ponovit“*

**Primjer 8:** *Redundancija i narušavanje kohezivnoga kontinuiteta (poštapalica msm)*

*A: „pa daj mi reci šta se desilo, zašto niste došli?“*

*B: „**msm**, nismo stigli **msm**, bilo je kasno **msm**, čujemo se sutra”*

*A: „ok“*

Dok u jednom kontekstu DO-a *msm* (< *mislim*) služi kao funkcionalni popunjivač, u drugom ona uslijed ekstremne lokalne redundancije gubi svoju vezivnu i modalnu snagu i postaje poštapalica. Umjesto da olakšava interpretaciju, ona mehanički cjepka diskurs, čime se izravno narušava kohezija i koherencija RPD-a.

## 7. Rasprava

Analiza korpusa i predložena funkcionalna kategorizacija ukazuju na visoku razinu pragmatičke kompetencije govornika u RPK-u, koji skraćene

oblike ne upotrebljavaju samo kao sredstvo uštede vremena, već kao precizne alate za navigaciju digitalnim diskursom. Rezultati pokazuju da se tvorbena obilježja (elizija, apokopa, akronimija) sustavno podudaraju s određenim pragmatičkim ulogama. Dok su elidirani oblici poput *msm* ili *vrv* primarno usmjereni na modifikaciju unutarrečeničnoga sadržaja (*hedging*), akronimi poput *NNČ* ili *LP* služe za relacijsko usklađivanje i strukturiranje širih konverzacijskih sekvenci.

Posebno je važno istaknuti da se u digitalnome mediju, uslijed izostanka neverbalnih signala, kratice prenamjenjuju u ekspresivne i fatičke markere. One popunjavaju „značenjske praznine" nastale medijskom posredovanošću, čime osiguravaju da ilokucijska snaga iskaza bude ispravno interpretirana. Time se potvrđuje polifunkcionalnost kratica kao nezaobilaznoga resursa suvremenoga RPD-a koji omogućuje ekonomičnost bez gubitka pragmatičke preciznosti.

Završni dio analize, usmjeren na primjenu kohezijsko-koherencijskoga kriterija, nastoji dokazati da se popunjivači i poštapalice, unatoč čestom poistovjećivanju u literaturi, javljaju kao dvije funkcionalno različite podvrste DO-a. Rezultati upućuju na to da se njihova razlika ne očituje u formi jedinice, već u njezinu interakcijskom učinku: dok popunjivači kao podvrsta DO-a djeluju kao konektori koji učvršćuju strukturu razgovora, poštapalice se manifestiraju lokalnom redundancijom koja cjepka diskurs. Ovakvo razgraničenje upućuje na to da se poštapalice trebaju promatrati kao disfunkcionalna vrsta DO-a, pri čemu se njihova identifikacija ne temelji na inherentnim obilježjima te kategorije, već na primjeni kohezijsko-koherencijskoga kriterija koji u fokus stavlja njihov stvarni učinak na diskursnu strukturu.

## 8. Zaključak

Provedeno istraživanje potvrdilo je da su skraćeni oblici DO-a u RPK-u jedno od ključnih mjesta manifestacije jezične kreativnosti i funkcionalne adaptacije govornika digitalnom mediju. Na temelju analize korpusa od 600 privatnih interakcija, doneseni su sljedeći zaključci:

Prvenstveno, utvrđeno je da kratice u RPD-u nisu tek puki tehnički supstituti, već polifunkcionalne jedinice s jasnim pragmatičkim ulogama. One služe za modifikaciju ilokucijske snage iskaza, nadoknadu izostanka situacijskoga konteksta te funkcioniraju kao sekvencijalni markeri koji strukturiraju izmjenu govornika u razgovoru i osiguravaju kohezivni konti-

nuitet interakcije. Na temelju tih nalaza, u radu je ponuđena sustavna funkcionalna klasifikacija skraćenih oblika DO-a.

Drugo, istraživanje je pokazalo da specifični tehnički okviri RPK-a, poput sinkronosti i načela komunikacijske ekonomije, izravno uvjetuju formalnu redukciju jedinica. Taj proces rezultira nastankom specifičnih oblika koji zadržavaju punu pragmatičku funkcionalnost, a nerijetko se šire i u neposrednu usmenu komunikaciju, generirajući nove sociolektalne obrasce.

Kao treći doprinos rada ističe se uspostava kohezijsko-koherencijskoga kriterija kojim je dokazano da poštapalice, uslijed iznimne lokalne redundancije, cjepkaju diskurs i narušavaju njegovu kohezivnu strukturu, čime se funkcionalno udaljavaju od klasičnih DO-a.

Naposljetku, rezultati sugeriraju da RPK potiče procese pragmatikalizacije brže od tradicionalnih medija, stvarajući hibridne oblike koji spajaju ekonomičnost pisanoga koda s dinamikom govorenoga jezika. Time se otvara prostor za daljnja istraživanja utjecaja RPK-a na jezik mladih, fenomene miješanja kodova (*code-switching*) te uporabu *emojija* u funkciji DO-a, čime bi se u diskursnu analizu uveli aspekti multimodalnosti.

## Literatura

Austin, John L. (1976) *How to do things with words: The William James lectures delivered at Harvard University in 1955*. Oxford University Press, Oxford.

Badurina, Lada (2008) *Između redaka. Studije o tekstu i diskursu*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.

Badurina, Lada i Matešić, Mihaela (2007) „Poštapalice pod povećalom: o jednoj posebnoj vrsti diskursnih oznaka“, *Zbornik radova „Tuzla. Grad na zrnu soli“*, ur. Amira Turbić-Hadžagić, Tuzla, str. 9–24.

Blakemore, Diane (1987) *Semantic constraints on relevance*, Blackwell, Oxford.

Blakemore, Diane (1988) „So as a constraint on relevance“, *Mental representation: The interface between language and reality*, ur. Ruth Kempson, Cambridge University Press, Cambridge, str. 183–195.

Blakemore, Diane (1992) *Understanding utterances: An. introduction to pragmatics*. Blackwell, Oxford.

Blakemore, Diane (2002) *Relevance and linguistic meaning: The semantics and pragmatics of discourse markers*, Cambridge University Press, Cambridge.

Carter, Ronald (2004) *Language and creativity: The art of common talk*, Routledge, London – New York.

Ceković-Rakonjac, Nevena (2011) „Različiti pristupi definisanju i opisu diskursnih markera“, *Anali Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu*, 23, 2, str. 133–153, Beograd.

Collier, Jeremy (2014) „Informal pragmatics and linguistic creativity“, *South African Journal of Philosophy*, 33, 2, str. 121–129.

Diewald, Gabriele (2011) „Pragmaticalization (defined) as grammaticalization of discourse functions“, *Linguistics*, 49, 2, str. 365–390.

Dolić, Belkisa (2016) *Diskursne oznake u funkcionalnim stilovima bosanskoga jezika,* doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.

Frank-Job, Barbara (2006) „A dynamic-interactional approach to discourse markers“, *Approaches to discourse particles*, ur. Kerstin Fisher, Elsevier, Amsterdam, str. 395-413.

Fraser, Bruce (1990) „An approach to discourse markers“, *Journal of Pragmatics*, 14, 3, str. 383–395.

Fraser, Bruce (1996) „Pragmatic markers“, *Pragmatics,* 6, str. 167–190.

Goffman, Erving (1967) *Interactional ritual: Essays on face-to-face behaviour*, Anchor Books, New York.

Hansen, Maj-Britt M. (1997) „Alors and donc in spoken French: A reanalysis“, *Journal of Pragmatics*, 28, str. 153–187.

Heffer, Hrvoja (1999) „Poštapalice kao govorni signali“, *Teorija i mogućnosti primijenjene pragmalingvistike*, *Zbornik HDPL-a*, ur. Lada Badurina, Nada Ivanetić, Boris Pritchard i Diana Stolac, Zagreb–Rijeka, str. 293–300.

Heine, Bernd (2013) „On discourse markers: grammaticalization, pragmaticalization or something else?“, *Linguistics*, 51, 6, str. 1205–1247.

Herring, Susan C. (2001) „Computer-mediated discourse“, *Handbook of discourse analysis*, ur. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen i Heidi E. Hamilton, Blackwell, Malden, str. 612–634.

Jakobson, Roman J. (1966) *Lingvistika i poetika*. Nolit, Beograd.

Jurčević, Jana (2021) *Cyber-pragmatika i evolucijski aspekti diskursnih oznaka: Od dijalogičnosti šutnje do izvora poštapalica*, doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.

Lehmann, Christian (1995) *Thoughts on grammaticalization*, LINCOM Europa, München.

Lenk, Uta (1998) *Marking discourse coherence: Functions of Discourse Markers in Spoken English*, Gunter Narr Verlag, Tübingen.

Nigoević, Magdalena (2011) „Neka načela određivanja diskursnih oznaka“, *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 37, 1, Zagreb, str. 121–145.

Redeker, Gisela (1991) „Linguistic markers of discourse structure“, *Linguistics*, 29, str. 1139–1172.

Sacks, Harvey; Schegloff, Emanuel A. i Jefferson, Gail (1974). “A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation”, *Language*, 50, 4, str. 696–735.

Schiffrin, Deborah (1987) *Discourse markers*, Cambridge University Press, Cambridge.

Schourup, Lawrence (1999) „Discourse markers“, *Lingua*, 107, str. 227–265.

Searle, John (1980) *Speech acts: An essay in the philosophy of language.* Cambridge University Press, Cambridge.

Silić, Josip (1984) *Od rečenice do teksta. Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva.* SNL, Zagreb.

Sperber, Dan i Wilson, Deirdre (1993) *Relevance: Communication and cognition*, Blackwell, Oxford.

Velčić, Mirna (1987) *Uvod u lingvistiku teksta*. Školska knjiga, Zagreb.

Vrljić, Stojan (2007) „Poštapalice u hrvatskom jeziku“, *Jezik*, 54, Zagreb, str. 60-64.

SUMMARY

Jana Jurčević

DISCOURSE MARKERS IN COMPUTER-MEDIATED COMMUNICATION: THE CASE OF ABBREVIATIONS

Discourse markers (DMs) are characterized by terminological inconsistency, and as a result are often referred to as discourse particles, discourse operators, pragmatic markers, discourse connectives, sentence connectives, or cue phrases. Such diversity confirms the ongoing lack of consensus regarding their status and role. Nevertheless, extensive research on the use of DMs in face-to-face communication has contributed to a general acceptance of their core features. Despite this, studies on DMs within the context of computer-mediated communication (CMC) remain scarce. This paper argues that the specific characteristics of the digital environment, conditioned by the medium itself, offer a different perspective on this issue and contribute to a better understanding of the emergence (grammaticalization, pragmaticalization), functions, and status of DMs. The starting hypothesis is that DMs in CMC are systematically realized as abbreviations and perform various pragmatic tasks, which is supported by a qualitative analysis and a proposed functional classification. DMs are primarily utilized to achieve textual coherence, linguistic economy, and signalling of communicative roles, which are more challenging to maintain in an online environment (largely due to the absence of a shared situational context). Furthermore, DMs serve as hedging devices used by speakers to modify the force of their utterances, while also assuming the function of fillers used for structuring and gaining time in interaction. In this regard, the paper distinguishes between standard fillers and "crutch words" (*poštapalice*), which, due to redundancy and over-frequency, impair discourse cohesion and coherence. The primary goal of this study is to illustrate the manifestation of linguistic creativity in a digital medium where DMs are systematically realized as abbreviations and assume polyfunctional roles in CMC. The research was conducted on a corpus of 600 private interactions collected through instant messaging systems (Google Hangouts, Facebook Messenger, WhatsApp). The analysis is based on the tenets of pragmatics and conversation analysis, while accounting for the specificities of CMC.

**Keywords:** *discourse markers (DMs); Computer-mediated communication (CMC); abbreviations; pragmatics; language creativity*